

Nieuwsbrief HHS 4.3, april 2017

HHS

1. We leven de laatste dag van de lijdenstijd. Wat een diepte gaat hierin open voor het geloof: Het evangelie van het kruis als de openbaring van Gods oneindige liefde. Absurd voor het verstand en aanbeddelyk voor het gekruisigde verstand. Ergerniswekkend als het kruis niet alleen maar geschiedenis blijkt te zijn, maar tegenwoordige tijd, zodat de gekruisigde Christus niet los verkrijgbaar is van het kruis; gekruisigd met Christus... Alleen het geloof ziet de heerlijkheid van God onder de schijn van het tegendeel. Door het geloof worden we liever met Christus gekruisigd dan het kruis te missen en dan ook Christus te missen.
2. Begin januari hadden we onze jaarlijkse **winterconferentie** die ditmaal gericht was op hervormd-zijn, en blijven. Ik 'geniet' er erg van om met elkaar samen te zijn op deze dagen en te worden opgescherpt door de lezingen. Als kern betekent hervormd-zijn dat we kerkelijk niet naar binnen zijn gericht, maar oog hebben voor geheel ons volk. Zoals Jezus een hart had voor het arme, het verachte en het onedele in de wereld, zo moeten wij alle kerkelijke burgerlijkheid en zelfgenoegzaamheid verliezen. Immers, als de vensters naar de wereld gesloten zijn, gaat het in de kerk stinken. Deze bewogenheid met de wereld kunnen we alleen praktiseren als we radicaal verticaal zijn gericht op het koninkrijk dat niet van deze wereld is.
3. Vanuit het HHS wordt het komende **reformatiejaar** een publieke collegeserie in samenwerking met Driestar-Educatief. Dit jaar zijn er DV drie colleges in Gouda en volgend jaar opnieuw. Voor dit jaar zijn de data:
 - a. 15 sept. W. van Vlastuin, rechtvaardiging
 - b. 29 sept. P. de Vries, Sola Scriptura
 - c. 13 okt. R. van Kooten, vreemdelingschap

Studentenraad

De samenstelling van de Studentenraad is als volgt:

Jaar 1: Joris Vroegindewey

Jaar 2: Alexander den Hartog;

Jaar 3: Eelco Verhelst;

Jaar 3/4 (vierdejaars bachelor): Eimert Haakmeester;

Jaar 5: Thomas Bakker (secretaris);

Jaar 6: Jan Willem Bonenberg (voorzitter).

Het emailadres van de studentenraad is: studentenraadhhs@gmail.com. Deze vermelding is een uitnodiging om bijzonderheden aan de vertegenwoordiger van je jaargroep te laten weten of via de centrale mail aan te slingeren.

Hebreeuws

Hans Reinders (hansreinders@kliksafe.nl) heeft aangegeven dat hij wel bereid is om studenten bij te staan in het Hebreeuws, hetzij om het onder de knie te krijgen, hetzij om zich meer in deze

beeldtaal te verdiepen. Hij schrijft ondermeer: “Ik zou de studenten vaardigheden in het zoeken kunnen bij brengen van de zwakke werkwoorden en het ANALYSEREN. Daar staan in Lettinga mooie schema’s en met een goede ANALYSE komt men ver en valt het kwartje pas echt (...) Te denken valt aan de openingspassage van Prediker met al die participia. Thomas A Kempis begint met deze ijdelheid in zijn Navolging. A. de Reuver heeft dat in een boekje verwerkt, zag ik. Zo heeft men even een praktisch uitstapje en tegelijkertijd behandel ik de zwakke werkwoorden in Lettinga en breng het zoekvaardigheden bij en ANALYSE. Samenvattend: liefde bij brengen voor het Oude Testament en de taal van het Oude Testament is mij veel waard. Ik heb al vaker les gegeven.”

Verbum domini manet in aeternum (3)

We stonden reeds tweemaal stil bij de huidige stand van zaken ten aanzien van de leer van de Schrift. Het komt mij voor dat de volgende aandachtspunten vandaag relevant zijn (de dikgedrukte titel is voor dit nummer van de nieuwsbrief).

1. *viva vox*
2. *De plaats in dogmatiek*
3. ***heilswoord en heilsdaad***
4. *viva vox of dode letter*
5. *organische inspiratie*
6. *inerrancy*
7. *hermeneutiek*
8. *slot*

2. De plaats in de dogmatiek

Toen ik studeerde, leefden we nog middenin de tijd van de historisch-kritische methode. De Schrift werd gereduceerd tot een historisch object en eigenlijk was het alleen maar interessant om vast te stellen wat de verschillende bronnen van de verschillende teksten waren en wat de historie achter de historie was. De ene hypothese werd op de andere hypothese gestapeld. Dit gepuzzel had niets te maken met het luisteren naar Gods stem in Zijn Woord. Bovendien: als je van tevoren het interpretatiekader over de Schrift legt dat het alleen maar een binnenwerelds boek kan zijn, is het ook geen wonder dat je er niets anders in aantreft. Als dit dan ook nog eens dogmatisch wordt gehanteerd, redeneer je net zolang dat het openbaringskarakter aan de Schrift (bijvoorbeeld aan profetie) wordt ontzegd.

Deze tijd van historische kritiek is wel voorbij. Wat echter is overgebleven is een groot wantrouwen ten opzichte van de historie. Het gaat slechts om de boodschap van het heil in Jezus Christus en niet om de historische werkelijkheid. Enerzijds wordt zo het barthianisme nieuw leven ingeblazen. Al ontkende Barth de historiciteit van kruis en opstanding niet, de historische bedding van het evangelie ontbreekt wel. Anderzijds wint een evangelicaal christendom aan belangstelling. Hierin gaat het om persoonlijke religie, een missionair elan, zonder aandacht voor

het historische aspect. Veelal ontbreekt daarin dan natuurlijk ook de weerbarstigheid van het Oude Testament en gaat het om op een marcionistische manier om een lieve en aardige God waarin de gebrokenheid van het hier en het niet functioneert.

Hoe moeten we dit waarderen? In de Schrift zien we dat Gods heilsdaden verkondigd moeten worden. Dit laat zien dat de historie er wel degelijk toe doet. Het Woord heeft dan als inhoud de daden van God. Woord en historie zijn dus niet gescheiden. Het geldt ook andersom. Als God spreekt, gebeurt er iets. W. Aalders merkte treffend op: ‘Alles wat in het Oude en het Nieuwe Testament aan grote daden van God geschied is, zet zich voort in en door de prediking.’ Dit betekent dat de heilsgeschiedenis en Gods heilsdaden voluit aan de orde dienen te komen.

Het Oude Testament is vol van Gods daden. Het begint met de schepping, de zondvloed, de roeping van Abraham, de plagen in Egypte, het pad door de Rode Zee, de muren van Jericho die vallen, richters zoals Gideon die met 300 man de overwinning behalen, de strijd van de Heere die David streed, de uitredingen die Hiskia meemaakte, enzovoorts. Heel indrukwekkend is de terugkeer uit de ballingschap. De ballingschap werd gezien als de overwinning van de God van Israël waarbij het ondenkbaar was dat deze God alsnog zou herleven. Terwijl dat is gebeurd! Het is ongehoord, niet af te leiden uit de omstandigheden, een opstanding uit de doden, een prelude op de opstanding van Christus.

Bovenal is het spreken van God tot vervulling gekomen in de grote daad van de incarnatie. Het Woord is geschiedenis geworden. Gods spreken wordt vlees en bloed. Zodat we geen tegenstelling kunnen maken tussen Gods spreken en Gods handelen. Er is een diepe eenheid gelegd tussen het spreken van God in de schepping en het handelen van God in de geschiedenis van Israël dat tot vervulling kwam in het definitieve handelen van God in Jezus Christus. Gods spreken is niet zonder Zijn Zoon en Zijn Zoon is niet zonder Zijn spreken. God handelt door te spreken en Zijn daden zijn een sprekende boodschap.

Het enkele feit dat de canon is afgesloten bijvoorbeeld hangt onlosmakelijk samen met vervulling van Christus' werk. We kunnen daarom de Schrift niet lezen als een platte tekst van aan elkaar geplakte waarheden, zoals moslims naar de Koran kijken, maar het geheel van de Schrift staat in het kader van ene grote heilsgeschiedenis die tot vervulling is gekomen in Christus en Zijn werk.

Als we niet beseffen dat de geschiedenis van Abraham zich in een bepaalde historische context afspeelt, horen we uiteindelijk Gods stem niet of onvoldoende in het heden. Bovendien bepaalt het historische karakter van Gods openbaring ons erbij dat Christus in het centrum van het Woord staat. Gods Woord is een machtig getuigenis van Gods grote daden in Christus. Het historische aspect geeft perspectief aan de Bijbelse boodschap. Het bewaart ons ook voor vluchtige hypes en het doet ons wortelen in een tijdsoverstijgend katholiek besef.

Deze invalshoek werpt ook licht op de inhoud van Paulus' brieven als we ons realiseren in welke heilshistorische situatie hij getuigde van de volheid van de tijd. Het helpt ons zijn brieven als getuigenis van de levende Christus en het handelen van de drie-enige God te lezen in plaats van als gestolde theoretische waarheden.

Daarom kunnen we niet vasthouden aan de heilsfeiten en tegelijk Gods daden in de geschiedenis van het Oude Testament historisch relativeren. Wie het historisch karakter van de Schrift relateert, tast de Schrift in haar gebinte aan.

In de loop van de geschiedenis is er (meer) oog gekomen voor het historische karakter van de Schrift. Johannes Coccejus (1603-1669) heeft in onze traditie heel wat losgemaakt met zijn heilshistorische benadering van de Schrift. Hij stelde dat God in verschillende perioden en verbonden op een andere manier met de mens omging dan in een andere periode. Zo sprak hij van voorbijgaan van zonden in het Oude Testament en vergeving in het Nieuwe. Ook leerde hij een trapsgewijze afschaffing van het werkverbond. In de gereformeerde traditie heeft dit felle discussies opgeleverd, waarbij Voetius zich sterk verzette tegen Coccejus.

Toch heeft Coccejus er wel voor gezorgd dat er bij tal van theologen een heilshistorisch bewustzijn op gang is gekomen. John Owen (1616-1683) maakte dit bewustzijn expliciet in zijn *Biblical Theology* waarin hij in hoofdstuk 2-5 inging op het heilshistorische karakter van Gods openbaring. Witsius besteedde in *The Economy of the Covenants* meer dan honderdvijftig pagina's aan de heilsgeschiedenis, terwijl hij ook nog ruim honderd pagina's besteedde aan vraagstukken rondom het Oude Testament. Ook bij Van Mastricht zien we de eerste aanwijzingen voor een 'redemptive-historical interpretation.' En laten we 'vader' Brakel niet vergeten die uitvoerig onderscheid maakte tussen de periode van Adam tot Abraham, van Abraham tot Sinaï, van Sinaï tot Christus, van Christus tot de Openbaring van Johannes, terwijl hij een apart deel besteedde aan de Openbaring van Johannes.

Jonathan Edwards moet hier in het bijzonder worden genoemd. Toen hij als rector voor de theologische opleiding in Princeton werd gevraagd, aarzelde hij omdat hij juist met dit thema bezig was. Hij was van plan de hele theologie historisch te doordenken. Hij schreef aan het curatorium van de opleiding over dit project als een "*History of the Work of Redemption, a body of divinity in an entire new method, being thrown into the form of a history.*"

Het werk van Geerhardus Vos (1862-1949) kan gezien worden als een voortzetting van deze lijn. In ons land heeft K. Schilder zich sterk gemaakt voor de heilshistorische benadering van de Schrift. Hij benadrukte sterk dat de Schrift geen optelsom is van heilsordelijke egodocumenten die op een tijdloze manier aan de orde worden gesteld in de prediking, zodat we de ene zondag naar de bevinding van Abraham luisteren, de volgende zondag naar de bevinding van David en vervolgens door Maria's zielsgestalten worden meegenomen. Schilder heeft op deze manier de vinger bij een gevoelig punt in de gereformeerde traditie gelegd.

Bij mijn eigen voorbereiding op de paasprek voor morgen deed ik wat onderzoek naar de preken over Maria Magdalena. Het viel mij op dat de meeste predikers in onze traditie hierover spreken alsof het om een persoonlijke verachtering in de genade gaat en dat Maria persoonlijk wordt vertroost met het evangelie. Het wordt soms zo tijdloos gebracht dat de geschiedenis van Maria Magdalena net zo goed in Genesis of in het boek van de Psalmen had kunnen staan. Dit betekent dat de preken over Maria geen venster zijn op de opgestane Levensvorst. Ik was hier best door onthutst. Het heilsordelijke herstel na ingezonkenheid zit zeker in deze geschiedenis en ik heb daar met veel stichting over gelezen, maar het is de vraag of deze geschiedenis daarom in

de Schrift staat. Ik kan het niet anders zien dan dat deze geschiedenis in de eerste plaats in de Schrift is opgenomen om zo een getuigenis te geven van de opstanding van Christus (Joh. 20:31). Zit hier een verlegenheid? De afgelopen lijdensstijd viel het ons gezin op dat predikanten en kandidaten meer over de personen rondom Jezus in Zijn lijden preekten dan over het lijden zelf.

Overigens is Schilder wel een beetje doorgeslagen in zijn kritiek op heilsordelijk preken. Een hoofdstuk als Hebrëënen 11 is een duidelijk getuigenis in de Schrift dat we naar de oudtestamentische voorbeelden van het geloof mogen kijken. Jacobus 5 heeft een dergelijke boodschap als het gaat om de kracht van het gebed van Elia. Deze kritiek op Schilder neemt niet weg dat hij terecht een eenzijdige heilsordelijke interpretatie van de Schrift onder kritiek stelt.

Ik denk dat professor Kremer ons een goed model aanreikte door te spreken over de samenhang tussen heilsplan, heilsgeschiedenis en heilsorde. Elke tekst heeft een betekenis voor de innerlijke beleving, heeft een bepaalde plaats in de voortgang van de heilsgeschiedenis en openbaart ook iets van Gods eeuwige waarheid die boven alle tijden uitstijgt en voor alle tijden geldig is.

In onze tijd is de aandacht voor het historische aspect aan te treffen bij mensen als N. Tom Wright (1948-), Kevin J. Vanhoozer (1957-), John Frame (1939-) en Michael Horton (1964-), ieder op een hun eigen wijze.

Frame en Horton zien de Schrift als een verbondsboek. Zo kunnen zij de verschillende genres en de verschillende bedelingen in de Schrift vanuit de levende omgang van God met Zijn volk duiden. Tom Wright en Kevin Vanhoozer gaan een stap verder als zij spreken over de ‘narratief van Gods koninkrijk’, het ‘drama’ van de heilsgeschiedenis, of het ‘plot’ daarachter.

Wright schreef een prachtige monografie over de opstanding van Christus. Hoewel hij teveel de indruk wekt dat Christus’ opstanding de reanimatie van een lijk was en hoewel hij te weinig laat functioneren dat we thans leven door de Geest Die Christus uit de dood heeft opgewekt, is zijn boek een monument in de huidige theologie waarin krachtig getuigenis wordt gegeven van Christus’ opstanding.

De gewezen aartsbisschop van Canterbury schreef niet alleen over Christus’ opstanding uit de dood, maar hij heeft ook het heilshistorische karakter van de Schrift doordacht. Tom Wright spreekt over zes ‘acts’ van God in het drama van de heilsgeschiedenis. De eerste act is de schepping, de tweede de zondeval, de derde de verkiezing van Israël, de vierde Christus, de vijfde de kerk en haar geschiedenis, terwijl de wederkomst als de zesde act van God wordt gezien.

Opvallend in deze benadering is dat de Schrift geen zelfstandige plaats heeft. Wright merkt dan ook op dat de Schrift van zichzelf afwijst en geen doel in zichzelf is. Daar zit natuurlijk een waarheidselement in en tegelijk rijst de vraag of dit het enige is wat je van de Schrift moet zeggen. Volgens Wright is de narratief belangrijker dan de leer van de Schrift. Kunnen we dat zeggen en doen we dan recht aan het gegeven dat God en Zijn heilsplan boven de heilsgeschiedenis staan?

Vanhoozer heeft hier in zijn *Drama of Christian Doctrine* enerzijds kritiek op geleverd, terwijl hij anderzijds de basisstructuur overneemt. Hij pleit ervoor om te spreken over ‘drama’ in plaats van over ‘narrative’, om meer recht te doen aan de ‘performance’ in het christelijk leven. Hij ziet de zondeval niet als een zelfstandige daad van God, zodat de eerste act in het drama de schepping

is, de tweede de verkiezing van Israël, de derde Christus, de vierde de kerk en de vijfde de voltooiing van de geschiedenis.

Er zijn verschillende opmerkingen bij deze benadering te stellen. In de eerste plaats kunnen we ons afvragen of op deze manier Israël niet teveel vergelijkbaar wordt met Christus en Zijn werk. Vervolgens is het positief dat Vanhoozer wil opkomen voor het eigen gezag en spreken van de Schrift en dat hij de Schrift als ultieme norm voor en leven waardeert. Zo blijft er een reformatie van de kerk mogelijk. Toch is het de vraag of de Schrift niet teveel gedegradeerd wordt tot een instrument, zodat de instrinsieke waarde van de Schrift verbleekt. Het gaat uiteindelijk om de 'performance' en niet om de Schrift. Een derde vraag in deze benadering is of theater de sleutel kan zijn tot de theologie. Het wordt er door deze benadering niet eenvoudiger op. God schrijft het script voor het drama, Hij is ook de 'executive director', de Schrift is 'memory original theodrama', 'actor in performance' en het script voor de nieuwe 'performance' in de kerkgeschiedenis. De gelovigen zijn zowel de toeschouwers als de actors in het drama.

De belangrijkste vraag bij dit model komt naar boven als we zien dat het script niet in alles voor de vierde act voorziet. Er moet dus geïmproviseerd worden. Vraagt dit niet teveel van de menselijke creativiteit en ligt er niet te weinig nadruk op de gelovige receptiviteit? Is de creatieve en activisitische benadering niet meer typerend voor het neocalvinisme dan voor het calvinisme? Wordt het script van de Schrift op deze wijze niet tot een dode letter die door menselijke creativiteit tot leven moet worden gebracht? Wordt de inbreng van de theoloog die als een dramaturg de vertaling van het script aan de director geeft niet te groot?

Al met wil ik het positief waarderen dat Vanhoozer het gezag van de Schrift wil benadrukken. Tegelijk krijgt de Schrift een onduidelijke plaats. In de Reformatie sprak met over de *viva vox* waarbij Christus in gewaad Woord tot ons komt. Men kan dat te direct benaderen en de gevoeligheid voor de heilsgeschiedenis en de verschillende genres in de Schrift verliezen. Het lijkt me beter vanuit de kerngedachte van het levende spreken van Gods Zoon naar de Schrift te kijken en vervolgens nuanceringen aan te brengen dan zo'n complex model te hanteren waarbij dan allerlei kanttekeningen gemaakt dienen te worden.

Ook O'Donovan kunnen we als ethicus in dit kader noemen. Hij meent dat het een vergissing van het protestantisme is om de Bijbelse theologie als het fundament van de theologie te zien. Niet de Schrift, maar het evangelie is het startpunt voor zijn non-foundationalism. De kern is dus dat we de Schrift in het geheel lezen en niet te rade gaan bij losse teksten. Het gaat ook voor hem om het grote plot waarover vanuit Christus' opstanding licht valt. Als we dit grote perspectief in de Schrift missen, verwordt de Schrift tot een optelsom van losse verhalen zonder consistentie. De Schriften geven getuigenis van deze heilsgeschiedenis en dat dient ons (morele) denken te bepalen.

Al deze benaderingen bedoelen te onderstrepen dat Christus en de heilsdaden van God het centrum van de Schrift vormen. De Bijbel heeft op deze manier dus iets bemiddelends, omdat de Bijbel bemiddelt in de relatie tussen God en mens. Daar zit een kern van waarheid in. Ik denk ook dat er in het eschaton geen Bijbel meer nodig zal zijn, omdat er dan een directe omgang tussen God en mens mag zijn. In die zin heeft de Schrift een verwijzende functie en is er

onderscheid tussen leer en Heer', tussen het schriftgeworden Woord en het vleesgeworden Woord.

Dit onderscheid kan echter niet tot een scheiding tussen de leer en de Heer' leiden zoals in de ethische theologie: 'Anders dan vele christenen tot op de dag van vandaag menen, is niet de Bijbel het fundament van het christelijk geloof. Die ereplaats komt – nota bene volgens de Bijbel zelf (1 Kor. 3:11) – alleen toe aan Jezus Christus' (*Christelijke dogmatiek*). Naar mijn besef wordt de onderscheiding tussen het vleesgeworden Woord en het schriftgeworden Woord op deze manier tot een scheiding, met alle consequenties daarvan. Als we Christus losmaken van het geheel van de Schrift, kan men orthodox zijn in het belijden van Christus' godheid, Zijn opstanding en de triniteit, maar de Schrift verliest het gezag ten aanzien van de leer van de eeuwige straf, de exclusiviteit van het huwelijk of het geloof in de schepping.

Het schriftberoep wordt dan ook veel algemener dan bij vertegenwoordigers uit de gereformeerde traditie. Misschien dat men de Schrift wel eens teveel hanteerde als een verzameling van bewijsteksten waarin men oog voor de heilshistorische context verloor, maar het andere uiterste brengt ons ook niet verder. Dit gebeurt als de Schrift ons slechts enkele kerngedachten over Christus aanreikt en Schrift en Christus ver uit elkaar worden getrokken.

Derhalve is de relatie tussen Christus en het geheel van de Schrift een belangrijk scharnierpunt. We kunnen deze niet van elkaar losmaken. De Heere Jezus spreekt immers ook leer. We spreken over de Heere Christus in termen van leer. Of toegepast op de heilsgeschiedenis: de Schrift geeft getuigenis van Gods daden, terwijl we ook alleen door de Schrift weten dat het Gods daden zijn. We mogen erbij zeggen dat God de auteur is van de Schrift, zodat het met het hoogste gezag tot ons komt. Dit betekent dat de Schrift niet alleen getuigenis van de heilsgeschiedenis bevat, maar ook de leer over deze geschiedenis en de leer over de effecten van deze geschiedenis. Bovendien verkondigt de Schrift ook de aangrijpende keerzijde van het onheil en het oordeel.

Ook al kunnen we de Schrift niet reduceren tot een verzameling eeuwige waarheden, ook al kunnen wij het schriftgeworden Woord nooit losmaken van het vleesgeworden Woord en ook al kunnen wij de Schrift alleen verstaan vanuit Christus, dit neemt niet weg dat de Schrift ons waarheden of proposities aanreikt: waarheden over engelen en duivelen, schepping en herschepping, geboden en ordeningen. Daarom is er geen reden om de woorden van Jezus te isoleren van Jezus Zelf. In het Woord spreekt het vlees geworden Woord persoonlijk tot ons. In die zin geloven we niet alleen in het vleesgeworden Woord, maar ook het schriftgeworden Woord.

Bavinck, pietist of calvinist?

Op de bodem van het mensenhart is de hunkering naar absolute zekerheid. Wat baat de vooruitgang van de wetenschap als we geen laatste zekerheid hebben over de diepste levensvragen? In het christelijk geloof gaat het niet om algemene waarheden, maar om de laatste zekerheid in het aangezicht van de dood. Waar moderne theologen machteloos bij het sterfbed staan, getuigt het christelijk geloof van de enige troost.

Herman Bavinck heeft zich meer dan honderd jaar geleden intensief met deze vragen bezig gehouden. In 1891 hield hij voor kerkelijke gemeenten diverse lezingen over de zekerheid van het geloof. In 1901 gaf hij er een boek over uit waarin soms andere accenten worden gelegd. Professor Warfield uit Princeton reageerde daarop en dat leidde weer tot een aanpassing van de inhoud in de volgende druk van het boek. Ook schreef Bavinck een artikel over deze kwestie in het kerkblad *De Bazuin*.

Collega van den Belt heeft deze verschillende documenten samengebracht in een bundel van 324 pagina's, zodat we heel nauwkeurig de gedachtegang van Bavinck kunnen volgen. In de lezingen uit 1891 blijkt een kritische spits te zitten naar het piëtisme in zijn eigen kerkelijke geschiedenis. Bavinck verwijt deze vroomheid vanuit de Nadere Reformatie dat de onzekerheid wordt gekoesterd, dat men levenslang op zoek blijft naar zekerheid en dat men daardoor niet aan de roeping in deze wereld toekomt. Willen we in deze wereld onze roeping verstaan, dan dienen we zekerheid over het persoonlijk geloof te hebben. Het lijkt er bijna op dat zekerheid iets instrumenteels is om de grote taak in de wereld uit te kunnen oefenen.

Een decennium later is deze scherpe kritiek op het piëtisme getemperd en klaagt Bavinck over de uitholling van de bevindelijkheid door het activisme voor de cultuur. Het blijft een intrigerende vraag of zich hier een wending bij Bavinck heeft voltrokken. Persoonlijk denk ik dat niet. Immers, uit *De navolging van Christus en het moderne leven* uit 1918 en uit de brochure die Bavinck in 1919 schreef over de kwestie Netelenbos blijkt dat hij zich middenin de vragen van de cultuur beweegt en de cultuurvormende waarde van het christelijk geloof blijft onderstrepen. Of is er sprake van een innerlijk dilemma in Bavinck?

De grondlijn in Bavincks denken over de zekerheid is niet veranderd. Enerzijds verzet Bavinck zich tegen de ethische theologie die onder invloed van Schleiermacher de zekerheid wil ontlelen aan de ervaring. Als we de zekerheid ontlelen aan de ervaring, waar blijft dan de geloofsinhoud? De boeddhist bewijst het Nirvana vanuit zijn ervaring en de rooms-katholiek bevestigt van zijn ervaring de aanbidding van Maria. Deze voorbeelden zijn voor Bavinck een bevestiging dat we niet buiten de objectiviteit van Gods openbaring kunnen. Alleen vanuit het Woord kennen we de heilsfeiten en niet vanuit onze bevinding. Kortom, we ontlelen onze laatste zekerheid aan het Woord van God.

Anderzijds is Bavinck beducht voor een rationalistische trek in het geloof. Dit vindt hij bij zijn geestverwant Warfield die benadrukt dat er bewijzen zijn voor de objectieve waarheid van het christelijke geloof die vooraf gaan aan de persoonlijke heilzekerheid. Hoewel Bavinck veel sympathie voor Warfield heeft en hij zijn eigen uitdrukkingen aanpast aan de opmerkingen van Warfield, distantieert hij zich ten diepste van zijn benadering. Hij vindt dat Warfield de zekerheid van het geloof en de zekerheid van de wetenschap teveel door elkaar laat lopen, terwijl Bavinck de eigen aard van de geloofszekerheid handhaaft.

Bovendien houdt Bavinck de objectieve zekerheid vanuit het Woord en de subjectieve zekerheid voor het individu bij elkaar. De verbinding tussen objectieve en subjectieve zekerheid is het getuigenis van de Heilige Geest. Bavinck spreekt ten aanzien van het getuigenis van de Geest over het 'principium internum' waardoor wij innerlijk houvast krijgen aan de objectieve

werkelijkheid die in het Woord tot ons komt. Dit ‘innerlijk principe’ is een ‘orgaan’ waardoor de weerstand in ons hart tegen het Woord wordt overwonnen en wij Gods objectieve openbaring aanvaarden.

Van den Belt legt er in zijn analyse de vinger bij dat er op deze wijze toch een subjectief element in de grond van de zekerheid is binnengebracht. Immers, het orgaan van de kennis en de zekerheid is subjectief. Hij laat ook zien dat Bavinck op dit punt geen onderscheid maakt tussen het getuigenis van de Geest en het geloven van de mens. Enerzijds ligt hier een zwakte van Bavinck, anderzijds licht hier het mysterie van het geloof op. Immers, God is de grond van het geloof in God.

Mijn persoonlijke vraag bij Bavinck is of hij in zijn verzet tegen de scheiding tussen de zondag en de maandag niet is doorgeslagen waardoor het vreemdelingschap is verbleekt. Het christendom kent niet alleen de overwinning op de cultuur, maar ook het lijden en het kruisdragen in deze cultuur in het uitzien naar de nieuwe aarde.

Een tweede vraag betreft het onderscheid tussen object en subject. Is het wel winst als we de Bijbel als een object zien, of moeten we terug naar het besef dat Gods Woord de levende stem van God is? Dan is de Bijbel geen object, maar God is het Subject dat tot ons komt in Zijn Woord.

Een derde vraag gaat over de tweeheid in de gelovige. Zou onze benadering van de geloofszekerheid niet aan kracht winnen als we ermee rekenen dat zekerheid in de aanvechting wordt geboren en dat zekerheid van het geloof nooit zonder de ongelovigheid in ons hart functioneert?

Omdat we over deze vragen na kunnen denken omdat dit werk van Bavinck in verschillende edities en versies beschikbaar is gekomen, zijn we Van den Belt hier erkentelijk voor, evenals voor zijn annotaties en inleidingen die onze eigen bezinning op de aangelegen zaak van de geloofszekerheid bevorderen.

nav H. van den Belt, *Herman Bavinck. Geloofszekerheid. Teksten ingeleid en geannoteerd door Henk van den Belt* (Soesterberg: Aspekt, 2016), 324 p. ISBN 9789461535825, € 24,95.

Geestelijke lessen van Kenneth MacRae (4)

Opnieuw luisteren we naar de geestelijke levenswijsheid die Kenneth MacRae (1912-1963) in zijn ambtelijke bediening opdeed. Ditmaal geef ik alleen een impressie uit een avondmaalstijd die hij in Arran meemaakte (een avondmaalstijd duurt in Schotland 5 dagen:

- I felt perhaps more of the Lord's presence than ever I have felt when going to a service. I preached that evening from 'This is the will of him that sent me, that every one which seeth the Son, and believeth on him, may have everlasting life; and I will raise him up at the last day' (John 6:40). From the very outset I felt a power and solemnity descend upon me which made me seem to lose sight of self, and all I knew was that I was preaching Christ to sinners (...) Throughout the church here and there, there were bent and averted

heads, and a stillness and solemnity prevailed, the like of which I have never before experienced. Awe seemed to be written upon many of the faces which were turned towards me. As for myself, I was conscious that some mysterious Power was constraining me to preach as I never had preached before (...)

- The family worship was very solemn and filled with a strange unction. Oh what glorious days were these! We seemed to be away from everything except the things of the soul, and the Lord was very evident in our midst. Could those days have continued it would have been heaven upon the earth (...) Worship was again every solemn and when we rose from our knees everyone in the room was in tears.
- Thus ended the most blessed time I have ever had in my life. I got a taste then from the Lord that was worth waiting for for a hundred years, yet after it I can never rest content until I get another such. It has come not only as a blessing to me but as a lesson. I had been inclined to think that the Lord was so grieved away by the sins of the people that He had ceased to evidence Gospel power in any marked degree, but this came to show me that He is as willing and as able to save as ever He was, and that those who pray for it will the blessing. This is its great lesson to me – the power of prayer. I believe that if the people of my own congregation would stir themselves up to plead for a blessing, as did the people of Sliderry, they would get it too. Blessed be His name for giving such a wretched sinner such a sight of His power.

Tot slot

Morgen is het Pasen. Wat een werkelijkheid. De nieuwe schepping realiteit in Christus. Het is niet zomaar een feit op de lange tijdslijn van de geschiedenis, maar het beslissende heilsfeit dat licht werpt over het kruis, over het geheel van de Schrift en over de geschiedenis. De geschiedenis duidt niet Pasen, maar Pasen duidt de geschiedenis. Het is echter niet vanzelfsprekend om oog te hebben voor de levende Christus, zo leren we uit de verslagen van Jezus' verschijningen. Als we vandaag de wereld inkijken, is het niet anders. Waar zien we dat Christus alle macht heeft op de aarde? Maria Magdalena kwam niet door de ontmoeting met Jezus tot erkenning van de nieuwe realiteit in Christus, maar door Zijn stem. Hoe kostbaar dat we deze stem mogen horen en dat we deze stem mogen zijn... Opdat jongeren en ouderen, studenten en docenten participeren in Christus en Zijn eeuwigheidsleven, om te leven naar de doorbraak van Zijn onbeweeglijk koninkrijk.

Wat zou de levende Christus onderwijzen kunnen doen? We vragen ons nogal eens af wat wij aan de wereldproblematiek zouden moeten doen, wat we aan de kerk zouden moeten doen, wat we aan onze gezinnen en onze eigen harten zouden moeten doen. Laten we de vraag eens omdraaien. De vraag is niet wat dode zondaren moeten doen, maar wat de levende Christus met dode zondaren kan doen.

jullie W. van Vlastuin

